

Vooy's

tijdschrift voor letteren

Jaargang 37, nummer 2

Ad Bergsma

Don Quichot bestormt het Witte Huis

Illustratie: Vince Trommel.

In de rubriek 'In de kast' bepleiten uiteenlopende figuren uit de wereld der letteren waarom een bepaalde tekst of auteur de volle aandacht verdient. Psycholoog en geluksonderzoeker Ad Bergsma laat zien dat niet alleen een in de vergetelheid geraakt werk het verdient afgestoft te worden, maar dat ook klassiekers recht hebben op hernieuwde belangstelling. Zodoende pleit hij ervoor dat men De geestrijke ridder Don Quichot van de Mancha (1605) nu echt eens openslaat, in plaats van het te blijven bewonderen als koffietafelboek. De ridderroman van Miguel de Cervantes heeft namelijk het uitzonderlijke vermogen nieuw licht te werpen op verwarrende tijden. Bergsma werkt een van de parallellen uit met de tijd waarin wij leven en biedt zodoende een nieuwe blik op zowel het boek als de realiteit.

Het doel van deze rubriek is een ondergesneeuwd werk afstoffen. Ik kan dan ook geen vreemdere keuze maken dan die voor *De geestrijke ridder Don Quichot van de Mancha* van Miguel de Cervantes. Deze parodie op de ridderroman werd in 2002 verkozen tot het beste literaire werk ooit. Aan de stemming namen 100 beroemde schrijvers uit 54 verschillende landen deel. Onder de stemmers bevonden zich Astrid Lindgren, Doris Lessing, Salman Rushdie, Nadine Gordimer en Norman Mailer. (Chrisafis 2002)

Meer midden in de hoofdstroom dan met *Don Quichot* kan je niet komen. George Orwell constateert dat *Don Quichot* eigenlijk twee kanten van de mens belicht: de ridder die zijn dromen najaagt en de praktische Sancho Panza die meedoet met de gekte van anderen, zolang hij daar zelf een graantje van kan meepikken. (Nash 2005) Flaubert zegt: 'Ik vind al mijn oorsprongen terug in het boek dat ik uit het hoofd kende voor ik kon lezen, *Don Quichotte*.' (Nootboom 2005) Nabokov ergert zich aan het boek, maar schrijft ook: 'We lachen niet langer om hem. Zijn blazoen is medelijden, zijn banier is schoonheid. Hij staat voor alles wat zacht is, verloren, puur, onzelfzuchtig, en galant.' (Nootboom 2005)

Waarom wil ik dan *Don Quichot* afstoffen? Allereerst omdat Cervantes een echte klassieker heeft geschreven. Dat is volgens de definitie van Mark Twain een boek dat mensen wel prijzen, maar niet lezen. Dat is jammer, omdat *Don Quichot* je niet alleen uitnodigt om ongeacht de consequenties te doen waarin je gelooft, maar ook omdat dit boek licht werpt op onze verwarrende tijden. Ik zal dat laten zien aan de hand van de parallellen tussen de 'heldendaden' van Donald Trump en die van Don Quichot.

Illustratie: Gezienus Bruining.

Schertsfiguur of held?

Cervantes stelt het onomwonden: Don Quichots 'hersens werden hem zo dor dat hij tenslotte zijn verstand verloor'. (1988: 30) Zo iets kan ik van Trump niet zeggen. Ik ben psycholoog en in de ethische code van mijn beroepsgroep staat dat je geen diagnose op iemand mag plakken met wie je geen behandelrelatie hebt. Don Quichot en Trump hebben echter met elkaar gemeen dat ze in hun eigen ogen helden zijn, maar voor veel buitenstaanders vooral schertsfiguren.

Don Quichot heeft zijn gevoel voor verhoudingen achtergelaten in zijn bibliotheek, waar hij zich door een keur van ridderromans heen heeft gewerkt. Don Quichot kan de verleiding van het ridderschap niet weerstaan. Een ridder is vrijgevig, nobel, dapper, frank, rechtschapen en loyaal. Don Quichot leeft in de tijd waarin het moderne individualisme geboren wordt. Hij leeft volgens de filosofie dat hij zelf kan kiezen wie hij wil zijn. (Pérez-Álvarez 2005)

Van Trump is bekend dat hij geen lezer is, dus bij hem is het niet misgegaan in de bibliotheek. Toch lijkt hij bevangen door het positieve denken van de Amerikaanse zelfhulpboeken. (Bergsma 2008) Trump bekijkt de wereld bijvoorbeeld op een manier die zijn eigen geluk zo min mogelijk in de weg zit. Ook andere clichés uit zelfhulpboeken past hij feilloos toe, zoals 'gewoon je eigen ding doen' en je niet laten hinderen door wat anderen van je denken. Hij lijkt elke vorm van schaamte te missen en is er vast van overtuigd dat regels niet voor hem gelden. (Filipovic 2019) Hij beheerst *De edele kunst van not giving a f*ck*, om de titel van een recente bestseller uit 2016 van Mark Manson aan

te halen. Waar Trumps wil is, is de weg naar zijn ongelooflijke succes. Of, zoals de meest rechtlijnige optimisten het zeggen: 'Ask, believe, receive.' (Aspinwall & Tedeschi 2010)

Vechten tegen monsters

De avonturen van Don Quichot en Trump lijken op elkaar. Gezeten op zijn kreupele paard rijdt Don Quichot door een bos, waarin hij afgaat op het gejammer van een knecht die door een boer wordt afgerammeld. Hij redt de knecht door de boer met zijn lans te bedreigen. De boer belooft beterschap en Don Quichot gelooft hem op zijn erewoord. Zodra hij buiten gehoorsafstand is, wordt de kastijding met dubbel enthousiasme voortgezet.

Trump doet hetzelfde, maar dan in het kwadraat. Hij heeft niet te maken met een eenvoudige boer, maar met de 'Rocket Man' op een zelfmoordmissie, de Noord-Koreaanse leider Kim Jong-un en zijn nucleaire arsenaal. Trump dreigt met hel en verdoemenis en dan volgt de verzoening. De prachtige brieven van Kim Jong-un maken Trump duidelijk dat beide leiders van elkaar zijn gaan houden. (Bacon 2018) Ondertussen houdt Kim Jong-un vast aan het moderniseren en uitbouwen van zijn nucleaire wapenarsenaal, maar Trump is zo gerust op de goede afloop dat hij in de aanloop naar een volgende *rendez-vous* zegt dat hij geen haast heeft met ontwapening. (Mason & Smith 2019)

Trump en Don Quichot zijn ook allebei goed in het scheppen van vijanden. De actie van Don Quichot die het meest is verankerd in het collectieve geheugen, is zijn gevecht tegen windmolens. Don Quichot ziet dertig tot veertig vervaarlijke monsters met enorme armen staan en besluit ze aan te vallen. Zijn schildknaap Sancho Panza ziet ondertussen geen reuzen, maar windmolens: 'De armen zijn wieken, Uedele.' Don Quichot antwoordt dat Sancho 'niet thuis is in avonturen' en dat hij de ongelijke strijd graag wil aangaan. Hij geeft zijn paard de sporen en krijgt een enorme klap van de molen. (Cervantes 1988: 65)

Trump heeft evenveel fantasie. Het politieke systeem dat hij omver wilde werpen vergeleek hij met een poel van verderf ('the swamp') (Smith 2018), Obama zou hem hebben laten afluisteren (Chumley 2018) en Hillary Clinton zou samenspannen met de Russen en moest opgesloten worden. (Egan & Allen 2018) Verder zou een karavaan arme mensen uit Midden-Amerika die op de vlucht is voor geweld en klimaatverandering een door linkse groepen gefinancierde samenzwering zijn om terroristen het land binnen te krijgen. Trump riep de noodtoestand uit om een dam tegen al dit gevaar op te werpen. (Smith 2019)

Volwassenen in het huis

De belangrijkste les van deze vergelijking tussen Trump en Don Quichot is misschien dat we allemaal gedwongen zijn om ons eigen verhaal te scheppen. Don Quichot laat daarbij zien dat de schoonheid van het verhaal een eigen leven kan gaan leiden en zo

nieuwe betoveringen opwekt. Edith Grossman, die een Engelse vertaling maakte van *Don Quichot*, zegt hierover het volgende in een interview:

When I first started to read the Quixote, I thought it was the most tragic book I had ever read. And I would read it and weep. (...) As I got older and my skin got thicker and thicker, I guess, and I became less and less sensitive, I found it funnier and funnier. (...) You are never certain, reading the Quixote, whether you've really gotten it. Because as soon as you're sure that you know what's going on, Cervantes introduces something that contradicts your premise. (Grossman 2009)

Don Quichot en Trump leveren een betoverend gevecht tegen de kale feiten en herscheppen zichzelf op die manier. Daarnaast hebben ze allebei volwassenen in de buurt die hen vaak vergeefs van de vreemdste acties proberen te weerhouden. Voor Don Quichot is dat bijvoorbeeld de pastoor en voor Trump gaat het om topambtenaren in het Witte Huis.¹ Toch is er een belangrijk verschil. Als Don Quichot op zijn sterfbed ligt, herwint hij zijn verstand en plaatst hij de vergissingen van zijn leven in een verstandig perspectief. Van Trump vermoed ik dat hij zich meer dan Don Quichot bewust is van het spel dat hij speelt, maar zich nooit in de kaarten zal laten kijken. Hij blijft bereid alles te doen om zijn individuele grootheid te benadrukken. Terwijl Don Quichot geloofde in de mythe van het ridderschap, gelooft Trump in de mythe van de Amerikaanse droom en het individuele succes.

*‘Don Quichot en Trump
leveren een betoverend
gevecht tegen de kale feiten
en herscheppen zichzelf op
die manier.’*

Don Quichot werpt licht op het leven in een individualistische maatschappij. De realiteit is zowel een gegeven als dat wat ons hoofd ervan maakt. Onze geliefde is misschien een heel gewoon mens, maar dat hoeft ons er niet van te weerhouden om hem of haar te koesteren als een wereldwonder en een schoonheid. Het ideaal van zelfbepaling is niet alleen een kwestie van ‘dromen, durven en doen’, maar ook van het inkleuren van de wereld naar onze individuele voorkeuren.

Cervantes toont echter dat dit slechts de helft van het verhaal is. Don Quichot zegt dat hij de schepper is van zijn eigen geluk, maar Sancho Panza stelt hiertegenover dat het Fortuin ‘een dronken en nukkige slet is, en blind bovendien, zodat ze niet ziet wat ze doet en niet weet wie zij ten val brengt’. (Cervantes 1988: 742) Don Quichot creëert zijn eigen werkelijkheid, maar Sancho Panza laat zien dat we evenzeer oog moeten hebben voor de absurditeit van het leven en voor wat we allemaal niet kunnen.

Don Quichot laat ons zien dat we beide personages in één inborst moeten verenigen.

¹ Zie het artikel ‘I Am Part of the Resistance’ dat door een verder anonieme ‘senior official in the Trump administration’ werd gepubliceerd in *The New York Times* (5-09-2018).

Trump heeft wel het postuur van Sancho Panza, maar mist zijn innerlijk. Cervantes verzoent lezers met innerlijke tegenstrijdigheden en geeft ons het vertrouwen dat we altijd op zoek kunnen gaan naar draken om te verslaan en jonkvrouwen in nood om te redden. We kunnen onbekommerd streven naar het ideale, zolang we onszelf niet do-delijk serieus nemen.

Literatuur

- Aspinwall, L. G. & R. G. Tedeschi**, 'The Value of Positive Psychology for Health Psychology: Progress and pitfalls in Examining the Relation of Positive Phenomena to Health'. In: *Annals of behavioral medicine*, 39 (2010) 1: 4-15.
- Bacon, J.**, 'President Donald Trump on Kim Jong Un: "We fell in love" over "beautiful letters"'. In: *USA Today*, 10-09-2018.
- Bergsma, A.**, 'Do self-help books help?' In: *Journal of Happiness Studies*, 9 (2008) 3: 341-360.
- Cervantes Saavedra, M. de**, *De geestrijke ridder Don Quichot van de Mancha*, (vert. J.W.F. Werumeus Buning & C.F.A. van Dam), Amsterdam 1988.
- Chrisafis, A.**, 'Don Quixote is the world's best book say the world's top authors'. In: *The Guardian*, 8-05-2002.
- Chumley, C.K.**, 'Donald Trump: "Drain the Swamp!" And he is'. In: *The Washington Times*, 21-05-2018.
- Egan, L. & J. Allen**, 'Trump accuses Hillary Clinton of colluding with Russia as crowd chants "lock her up"'. *NBC News*, <<https://www.nbcnews.com/politics/politics-news/trump-accuses-hillary-clinton-colluding-russia-crowd-chants-lock-her-n918836>>, laatst geraadpleegd: 19-02-2019.
- Filipovic, J.**, 'Nancy Pelosi is an alien species to Trump – and he has no idea what to do'. In: *The Guardian*, 24-01-2019.
- Grossman, E.**, 'Edith Grossman on Don Quixote as Tragedy and Comedy'. *YouTube*, <<https://www.youtube.com/watch?v=muOZ6WdAg3o>>, laatst geraadpleegd: 19-02-2019.
- Mason, J. & J. Smith**, 'Trump wants North Korea to denuclearize, but is in no hurry'. *Reuters*, <<https://www.reuters.com/article/us-northkorea-usa-trump/trump-wants-north-korea-to-denuclearize-but-is-in-no-hurry-idUSKCN1Q82H9>>, laatst geraadpleegd: 19-02-2019.
- Nash, E.**, 'Don Quixote: The unlikely conquistador'. In: *Independent*, 29-01-2005.
- Nooteboom, C.**, 'Quijote Quichot Quichotte Quixote'. In: *NRC Handelsblad*, 21-10-2005.
- Pérez-Álvarez, M.**, 'Psychology of Don Quixote'. In: *Psicothema*, 17 (2005) 2: 303-310.
- Smith, D.**, 'Trump's promise to "drain the swamp" proves false even with Scott Pruitt out'. In: *The Guardian*, 5-07-2018.
- Smith, D.**, 'Trump declares national emergency to build US-Mexico border wall'. In: *The Guardian*, 16-02-2019.